

“Gostilničarka pri sv. Ani, gospa Hrastnik, mi je pri-povedovala, da je pred vra-ti svoje gostilne zjutraj ne-kajkrat našla na pol žive in krvave taboriščnike, ki so se privlekli iz gozda okrog taborišča. Javila je na po-stajo milice, drugače bi ji zaprli gostilno. Miličniki so prišli in ranjence kar pred vrati pokončali. Mrtve so odpeljali in zagrebli v goz-du pod pokopališčem.”

Fotografije: Ivo Zajdel

Golovec. Avtor prispevka Janez Grčelj stoji na kraju, kjer je bil pred leti izkopan deček grobišča v nekdanjem protitankovskem jarku. Grobišče poteka v smeri Osnovne šole Frana Roša v ozadju.

Šola na grobišču

3. del

Res sem šel in se dogovoril, da se nekega januarskega popoldneva 1989 dobimo v kuhinji kmetije sredi Dobrove. Prišlo jih je 8 ali 9, tudi iz vasi Zgornja Hudinja. Gospodinja je prva začela pripovedovati: “Partizani so v našo hišo prišli okoli 15. maja 1945. Nastanili so se na kozolcu, kjer smo imeli še staro seno. Čeprav so bili sami mladi fantje, so bili videti klavarno. Bili so utrujeni, raztrgani in ušivi. Vse dni, dokler so bili pri nas, sem jim v svinjskem kotlu prekuhala uniforme, ki so bile polne uši in gnid. Čez dan so spali na kozolcu, ponoči pa so jih oficirji gonili, da so morali streljati. Preden so šli, so pili žganje ali konjak, kar so jim pač oficirji prinesli. Na obrazih se jim je videlo, da jim je to delo odvratno. Meni so se smilili, saj jih bo to pobijanje za-znamovalo za celo življenje. Po pripovedovanju so bili iz Črne gore.”

“Kar bledlo se mi je”

Vaščan iz Zgornje Hudinje: “V dneih, ko so pobijali, so pri vseh kmetih Dobrove in Zgornje Hudinje mobilizirali vozove, konje in njihove lastnike, da smo čez dan iz gozda v

Lahovni vozili ponoči pobite ljudi. V gozdu so jih nalagali partizani, v protitankovski jarek pa smo jih kar z gnojnimi krevli spravljali z vozov. To smo morali delati skoraj 14 dni.”

Vaščan iz Dobrove: “Vmes pa so jih ponoči vozili še s tovarnjaki kar do jarka in jih tam pobili. Ta naš jarek je bil tako poln, da je Praternemer moral dati konje, da so jih stlačili v jarek. Tudi v bunker nad cesto so jih natlačili. Tam so pa kar vhod razstrelili. Mi smo morali takrat odpreti vsa okna, da so šipe ostale cele.”

Pogovarjali smo se več kot tri ure. Popili smo kar nekaj čaja z žganjem, da smo splahnili grenko slino, ki se nam je nabrala v ustih. Preden sem šel, so mi rekli: “To ni treba naprej razlagati. Bodite raje tiho.”

Kako sem prišel domov, ne vem. Ponoči nisem mogel spati, kar bledlo se mi je. Počutil sem se strahotno prevaranega, čeprav partizanom nikoli nisem verjel, saj sem doraščal v tistih

časih. Takrat sem se zarekel, da bom dogodke v Celju raziskal.

Pod učilnicami kosti

Ugotovitev Demosove komisije: “Načrt za šolo Frana Roša na Golovcu je pripravil arhitekt Polutnik (zdaj mestni arhitekt). Ker je vedel za grobišče, se je grobišču hotel izogniti, ker pa je bil projekt tako razčle-

njen, se to ni dalo. Zato so pri zemeljskih delih naleteli na posmrtnostne ostanke. Občina je takrat imenovala komisijo za odstranitev teh posmrtnih ostankov. Predsedoval ji je Turčnik (bil je brez roke). Ostanke je bilo preveč, zato so del dali odpeljati na mestno pokopališče (na mestnem pokopališču ne vedo nič o tem), del pa so samo globlje zakopali, tako da šola še vedno stoji na grobišču. Ta metoda je bila v Celju velikokrat uporabljena. Tudi stanovanjski bloki v Novi vasi stojijo na grobiščih.”

Gospod Alojz Pisanec: “Gospod Brodnik je bil grobar na Slovenskem pokopališču na Golovcu. Razlagal mi je, da mu je v življenju bilo najbolj hudo takoj po vojni. Ves Golovec je bil poln pobitih ljudi. Vsi strelski jarki, vsi jarki v obliki črke L, vse flakovske jame, vključno z deset do petnajst cikcakastimi grabni v dolžini vsaj 200 metrov, ob gozdu pa tri velikanske jame, ki so Nemcem rabile za skladišče orožja, in ena velika vrtača, vse je bilo zvrhano polno pobitih ljudi. Imel je enega konja in mali platoner, s katerim je nato razvažal mrljice in iskal še prostor, kamor bi jih lahko

Ko je Tito 1. junija 1945 obiskal Celje, je njegova ideološka vojska v bližini množično pobijala vojne ujetnike.

spravil. Najbolj je bil jezen, ker so ta-debele vedno puščali na vrhu, tako da jih je komaj spravil na voz.

Kup kosti v jarku

Sam sem se prvič srečal z Golovcem, ko so pripravljali zemeljska dela za graditev faraonskega naselja. Najprej smo prekopal posmrtnost ostanke Špitalskega britofa. Na mestnem pokopališču smo pripravili skupni grob, ki je označen s spomenikom, na katerem med drugim tudi piše: 'Naj jim bo lahka slovenska zemlja'. Čez nekaj časa smo dobili od postaje milice poziv, naj še pridemo po posmrtnost ostanke. Ko sem prišel na vrh hriba, sem ob cesti v jarku zagledal kup kosti in nekaj obleke. Tukaj so bili tudi milčniki. Skupaj smo ugotovili, da je bilo posmrtnost ostanke od 35 oseb.

Osnovna šola Frana Roša na celjskem Golovcu je zgrajena na množičnem grobišču.

te stvari sem izročil na našem podjetju. Oni so to predali na občino. To se je dogajalo v letih 1970 do 1975."

Trikrat ušel smrti

Gospod Verež, upokojeni župnik: "Stari partizan, ki je bil takoj po vojni v Celju, mi je razlagal, da so na takratnih travnikih, kjer danes stoji Sejmišče in razstavišče ter športni objekti, Nemci skopali veliko strelskih jarkov in celo krajsi protitankovski jarek. Potem pa je dodal: 'Mi, partizani, pa smo jih napolnili z narodnimi izdajalci in sovražniki.'"

Gospod Fuks: "Mene so hoteli trikrat ubiti, pa sem jim trikrat ušel. Nazadnje na naši zemlji vrh Golovca, tam kjer rastejo smreke nad sedanjo šolo Frana Roša. Tam je bila skopana jama za flak. Veliko nas je bilo, ko so nas pripeljali iz Starega piskra

ka stranica je merila dva metra, širina jarka je bila širina moških ramen, globina pa dva metra. V takem jarku je bilo 32 trupel. Postavljena so bila pokonci, eno truplo na noge, eno na glavo. Tako so jih v jamo lahko zložili največ. Značilno za ta dogodek je bilo obnašanje novinarja časopisa *Delo*, ki je žrtve razglasil za nemške žrtve iz časa druge svetovne vojne, prav tako pa postopek celjske preiskovalne sodnice gospe Švigel, ki je sprva odredila odvoz kakih dvajset kosti in zasutje jame. Na protest navzočih pa je odredila pravilni postopek izkopa.

Leto kasneje je bil izvršen izkop protitankovskega jarka v dolžini dveh metrov in pol pri šoli Frana Roša. V globini metra in pol so našli 42 ostanke trupel. Ta jarek, ki je bil dolg 4,2 kilometra, je bil avgusta 1945

zahodu obdano z od Cinkarne uničenim gozdom. Ob vznožju zahodne dela je parkirišče, ki se je nadaljevalo v globok jarek, ta se je na severni strani zasebnih hiš iztekal ob robu gozda proti dolini. Začetni del jarka je v dolžini nekaj deset metrov sredi 90. let zasul zasebnik, ki ima zdaj na tem delu jarka parkirišče za vozila svoje vlečne službe.

Gospod Alojz Pisanec: "Leta 1965 smo bili poslani, da saniramo in razkuzimo ta jarek. V njem smo našli veliko posmrtnost ostanke nemških vojakov, nekateri so imeli še čelade na glavi. Zraven je ležalo tudi veliko orožja. Od domačinov smo slišali, da so tukaj zagrebeni tudi mrtvi hrvaški begunci, ki so umrli ob eksploziji hrvaškega vlaka na železniški postaji v Štorah, poleg tega pa še nemški vojni ujetniki, ki so jih peljali na tovarnjaku iz Bežigrada, kjer je bilo taborišče vojnih ujetnikov. Tovarnjak je imel v zasledu Slance nesrečo in se je na ovinku prevrnil ter pokopal pod seboj ujetnike. Gospa Varnovšek me je opozorila, da je tudi v gozdu pod pokopališčem najmanj pet grobov s po eno žrtvijo."

Gospod Janko Novak: "Teharčani smo bili na Hrvate jezni, saj so 7. maja 1945, ko so se umikali ustaši, njihovi oficirji ustrelili dva domačina kar na dvorišču, ker jim nista dala hrane. Zato so tudi mrtve pri eksploziji v Štorah zagreblji kar v jarek pod pokopališčem."

Gospod F., upokojeni milčnik: "Gostilničarka pri sv. Ani, gospa Hrastnik, mi je pripovedovala, da je pred vrati svoje gostilne zjutraj nekajkrat našla na pol žive in krvave taboriščnike, ki so se privlekli iz gozda okrog taborišča. Javila je na postajo milice, drugače bi ji zaprli gostilno. Milčniki so prišli in ranjenec kar pred vrati pokončali. Mrtve so odpeljali in zagreblji v gozdu pod pokopališčem." Komisija Demos je ugotovila, da je bilo v tem jarku zagrebenih okoli 130 žrtev. Grobišče je bilo z odlokom občine Celje zavarovano. Občinski in krajevni uradniki pa so uredili po svoje.

Civilizacija je tudi po letu 1990 šla mimo Celja. **Janez Črnej**

Nova zgradba ob teharskem pokopališču stoji na grobišču.

Zvezani so bili s telefonsko žico. Poleg tega smo našli še (podatki so prepisani iz zvezka, ki mi ga je dal gospod A. P., op. J. Č.): širok poročni prstan z napisom Toni in z letnico 1938, en srebrn prstan in zlat prstan z okroglim kamnom, otroške bele copate firme Bata, nemško vojaško porcijo iz aluminija, v kateri je bila polovica fajfe, zraven pa je bila privezana skatla z dvema kranjskima fajfama, koledarček z letnico 1945 in razpadajoči svinčnik, denarnico s kunami, tridelni jedilni pribor, žlico, vilice in nož, moške čevlje, pasove in pleteno vrv s križem, verjetno kapucinsko, belo ogrlico, kovinsko cigaretno dozo s cigaretami papirčki in svinčnikom in eno zlomljeno zobno protezo. Zraven je bila še ženska obleka, rdeča bluza in rjavi ženski čevlji s srednjo peto. Vse

usmrtit tja gor. Stali smo sredi jame. Našo zemljo sem dobro poznal, zato sem se pognal po strmini in ušel. Za menoj so streljali kot nori. Drugi so v jami obležali. Čez nekaj let sem v spomin zasadil tam tri smreke."

Fuks je bil lastnik majhne tovarne v Celju. Med vojno je bil pri gestapu. Potem ko je trikrat ušel krvnikom, se je devet let skrival v neki kleti. Šele velika poplava junija 1954 ga je pregnala iz skrivališča. Takrat so ga zaprli za dva tedna.

Dva izkopa na Golovcu

Leta 1996 je bil na Golovcu pri gostilni Klukey izvršen izkop žrtev povojnih pobojev iz L-jarka. Ti jarki so rabili za zavarovanje mostva protiletalskega topa s cevmi. Takšen top so Nemci imenovali flak. Ti jarki so imeli standardno dimenzijo. Vsa-

poln žrtev in delno, v dolžini 3,2 kilometra, zasut z zemljo. Širina tega jarka je bila od 3 do 3,5 metra.

Pojem Golovec v Celju pomeni: hrib, Slovensko pokopališče, partizanski spomenik, šolo za prizadete otroke (nekdanja Westnova vila, kjer so zmagovalci po vojni na veliko popivali in imeli orgije), telefonski center, gospodarsko in športno središče ter po novem še športni in trgovski center.

Parkirišče na grobišču

Med župnijsko cerkvijo sv. Martina in cerkvijo sv. Ane tik ob cesti, ki pelje na vrh hrička, leži pokopališče Teharje oziroma pokopališče pri sv. Ani. Cerkev sv. Ane je bila s svojimi zvonovi tolažnica in up teharskih taboriščnikov. Pokopališče je tik ob cesti in je proti vzhodu, severu in